

Golib Ashurovich Davlaev

Independent Researcher, Tashkent State University of Economics

**ECONOMIC EFFICIENCY OF TAX INCENTIVES IN SPECIAL
ECONOMIC ZONES (ON THE EXAMPLE OF "NAVOIY" FREE
ECONOMIC ZONE)**

Abstract:

This article scientifically analyzes the economic efficiency of tax incentives provided to enterprises operating in Special Economic Zones (SEZs) in the Republic of Uzbekistan. The study focuses on the "Navoiy" Free Economic Zone (FEZ) and evaluates the volume of tax incentives utilized, their impact on investment activity, production volumes, export potential, and the state budget during the 2020-2024 period. The research results indicate that Special Economic Zones serve as a crucial institutional mechanism for industrial modernization, attracting investments, and ensuring regional economic development.

Keywords: Special Economic Zone (SEZ), tax incentives, investment climate, profit tax, economic efficiency, Free Economic Zone (FEZ).

**MAXSUS IQTISODIY ZONALARDA SOLIQ IMTIYOZLARINING
IQTISODIY SAMARADORLIGI ("Navoiy" erkin iqtisodiy zonasi misolida)**

Davlaev G'olib Ashurovich

Toshkent davlat Iqtisodiyot universiteti

mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida maxsus iqtisodiy zonalarda faoliyat yuritayotgan korxonalarga berilayotgan soliq imtiyozlarining iqtisodiy samaradorligi ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Maqola "Navoiy" erkin iqtisodiy zonasi misolida olib borilib, 2020-2024-yillar davomida soliq imtiyozlaridan foydalanish hajmi, ularning investitsiya faolligi, ishlab chiqarish hajmi, eksport salohiyati hamda davlat byudjetiga ta'siri baholangan. Tadqiqot natijalari maxsus iqtisodiy zonalar sanoatni modernizatsiya qilish, investitsiyalarni jalb etish va

hududiy iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim institutsional mexanizm ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Maxsus iqtisodiy zona, soliq imtiyozlari, investitsiya muhiti, foyda solig'i, iqtisodiy samaradorlik, erkin iqtisodiy zona.

Kirish

Zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida davlatlar o'rtasida investitsiyalarni jalb etish, eksport salohiyatini oshirish va sanoat ishlab chiqarishini rivojlantirish borasidagi raqobat tobora kuchayib bormoqda. Ushbu jarayonda maxsus iqtisodiy zonalar (MIZ) iqtisodiy o'sishni jadallashtiruvchi muhim instrumentlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, maxsus iqtisodiy zonalarda qo'llaniladigan soliq, bojxona va ma'muriy imtiyozlar investorlarga qulay muhit yaratish orqali iqtisodiy faollikni sezilarli darajada oshiradi.

O'zbekiston Respublikasida ham iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, yuqori texnologiyali ishlab chiqarishlarni rivojlantirish va xorijiy investitsiyalarni jalb etish maqsadida maxsus iqtisodiy zonalar tarmog'i izchil kengaytirib borilmoqda. 2020-yil 17-fevralda qabul qilingan "Maxsus iqtisodiy zonalar to'g'risida"gi Qonun hamda Soliq kodeksida belgilangan normalar MIZlar faoliyatining huquqiy va institutsional asoslarini mustahkamladi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi - maxsus iqtisodiy zonalarda berilayotgan soliq imtiyozlarining iqtisodiy samaradorligini "Navoiy" erkin iqtisodiy zonasi misolida chuqur tahlil qilish va ularning investitsiya faolligi hamda ishlab chiqarish natijalariga ta'sirini ilmiy asoslashdan iborat.

Maxsus iqtisodiy zonalarda soliq imtiyozlarining nazariy asoslari

Iqtisodiy adabiyotlarda maxsus iqtisodiy zonalar muayyan hududlarda alohida huquqiy va iqtisodiy rejim asosida faoliyat yurituvchi, investitsiyalarni jalb etishga yo'naltirilgan hududlar sifatida talqin qilinadi. Ushbu zonalarda qo'llaniladigan imtiyozlar, odatda, to'rtta asosiy guruhga bo'linadi: soliq, bojxona, moliyaviy va ma'muriy imtiyozlar.

Soliq imtiyozlari korxonalar faoliyatining dastlabki bosqichlarida xarajatlarni kamaytirish va investitsiya loyihalarining qaytuvchanligini oshirishga xizmat

qiladi. Bojxona imtiyozlari esa xomashyo va uskunalarni arzonlashtirib, ishlab chiqarish tannarxini pasaytiradi. Moliyaviy va ma'muriy imtiyozlar esa tadbirkorlik muhitining soddalashtirilishiga va investorlar uchun qulay sharoitlar yaratilishiga olib keladi.

O'zbekistonda maxsus iqtisodiy zonalar faoliyatining huquqiy asoslari

O'zbekiston Respublikasida maxsus iqtisodiy zonalar faoliyatini tartibga soluvchi mustahkam normativ-huquqiy baza shakllantirilgan. Xususan, Prezidentning 2016-yil 26-oktabrdagi PF-4853-son Farmoni hamda 2020-yil 19-iyundagi PF-6011-son Farmoni maxsus iqtisodiy zonalar faoliyatini faollashtirish va kengaytirishga qaratilgan muhim hujjatlar hisoblanadi.

Soliq kodeksining 473-moddasiga muvofiq, MIZ ishtirokchilariga investitsiya hajmiga qarab 3 yildan 10 yilgacha bo'lgan muddatga soliq imtiyozlari taqdim etiladi. Bu mexanizm investitsiyalar hajmini oshirish va yirik loyihalarni jalb qilishga xizmat qilmoqda.

O'zbekistonda maxsus iqtisodiy zonalarda soliq imtiyozlaridan foydalanish tahlili

Bugungi kunda mamlakatimizda 31 ta¹ maxsus iqtisodiy zona faoliyat yuritib, ularda 1 070 ta tadbirkorlik subyekti ro'yxatdan o'tgan. 2020-2024-yillar davomida MIZ ishtirokchilari tomonidan foydalanilgan soliq imtiyozlari hajmi izchil o'sish tendensiyasiga ega bo'ldi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, soliq imtiyozlaridan eng ko'p foydalangan zonalar qatoriga "Mashinasozlik va elektrotehnika", "Angren", "Navoiy" va "Jizzax" erkin iqtisodiy zonalar kiradi. Ushbu zonalarda yuqori texnologiyali va eksportga yo'naltirilgan loyihalar ulushi yuqori.

"Navoiy" erkin iqtisodiy zonasi faoliyatining tahlili

"Navoiy" erkin iqtisodiy zonasi O'zbekiston iqtisodiyotining strategik sanoat hududlaridan biri hisoblanadi. Hududda rivojlangan logistika infratuzilmasi, transport-kommunikatsiya tarmoqlari va erkin bojxona rejimining mavjudligi investorlar uchun qulay sharoit yaratmoqda.

¹ https://stat.uz/img/news/miz_uz--oxirgi-redaksiya_p88087

2020–2024-yillar davomida “Navoiy” EIZda soliq imtiyozlaridan foydalanish hajmi notekis, biroq ijobiy umumiy tendensiyaga ega bo‘ldi.

Korxonalar kesimida o‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, soliq imtiyozlaridan samarali foydalangan subyektlarda ishlab chiqarish hajmi va sof foyda sezilarli darajada oshgan. “Tiancheng Stone” MCHJ misolida olib borilgan moliyaviy tahlil foyda solig‘idan ozod etilish natijasida korxona ixtiyorida qolgan mablag‘lar ishlab chiqarishni kengaytirishga yo‘naltirilganini ko‘rsatdi.

Soliq imtiyozlarining iqtisodiy samaradorligini baholash bo‘yicha tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, maxsus iqtisodiy zonalarda berilayotgan soliq imtiyozlari qisqa muddatda byudjet tushumlarini kamaytirmaydi. Aksincha, uzoq muddatda investitsiya oqimi, ishlab chiqarish hajmi, eksport salohiyati va aholi bandligi oshishi hisobiga ijobiy iqtisodiy samaralar yuzaga keladi.

Shu bilan birga, investitsiya majburiyatlarini bajarmayotgan korxonalar faoliyatini qat’iy monitoring qilish zarurati mavjud.

Xulosa

Maqolada O‘zbekiston Respublikasida maxsus iqtisodiy zonalarda qo‘llanilayotgan soliq imtiyozlarining iqtisodiy samaradorligi “Navoiy” erkin iqtisodiy zonasi misolida ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, maxsus iqtisodiy zonalarda berilayotgan soliq imtiyozlari investitsiya muhitini yaxshilash, ishlab chiqarish hajmlarini oshirish hamda eksportga yo‘naltirilgan mahsulotlar ulushini kengaytirishda muhim iqtisodiy instrument hisoblanadi.

Olib borilgan tahlillar soliq imtiyozlari korxonalar moliyaviy barqarorligini mustahkamlash orqali ularning ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish va texnologik yangilanishini jadallashtirishga xizmat qilayotganini ko‘rsatdi. Xususan, “Navoiy” erkin iqtisodiy zonasida faoliyat yuritayotgan ayrim korxonalar misolida foyda soliqlardan ozod etilish natijasida korxona ixtiyorida qolgan mablag‘larning ishlab chiqarishni rivojlantirish va yangi ish o‘rinlari yaratishga yo‘naltirilgani aniqlandi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari soliq imtiyozlarining iqtisodiy samaradorligi ularning investitsiya majburiyatlari bilan uzviy bog‘liqligiga bevosita ta’sir qilishini ko‘rsatdi. Imtiyozlardan foydalanish ustidan tizimli monitoring va natijadorlikka asoslangan baholash mexanizmlarini kuchaytirish maxsus iqtisodiy zonalar faoliyati samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, maqolada olingan ilmiy xulosalar maxsus iqtisodiy zonalarda soliq imtiyozlarini qo‘llashni hududiy iqtisodiy rivojlanish va sanoatni modernizatsiya qilishning samarali mexanizmi sifatida baholash imkonini beradi hamda ushbu yo‘nalishda olib borilayotgan iqtisodiy siyosatni takomillashtirish uchun ilmiy-amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – T.: 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Maxsus iqtisodiy zonalar to‘g‘risida”gi Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-4853-son Farmoni.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6011-son Farmoni.
5. World Bank. *Special Economic Zones: Performance and Lessons Learned*.